

Dialogguide

Digitalt samfund

Materiale til refleksiv digital dannelse
til folkeskolens ældste klasser.

Om undervisning i Digital Dannelse

Undervisningsmaterialet
inviterer de unge til
dialog og refleksion over,
hvad der er god digital
dannelse.

Materialet følger
anbefalingerne fra Børns
Vilkår og Dansk Medie
Råd 2019.

Undervisningsmaterialet er udarbejdet af Jarl Mengers
Andersen og Anna de Boer fra Digital Ung, Biblioteket
Frederiksberg.

Guide til dialog – digitalt samfund

Dialogguiden guider underviseren i dialogen med eleverne gennem forslag til spørgsmål og aktuelle eksempler. Den understøtter PowerPoint-præsentationen Digitalt samfund sammen med drejebogen, som giver overblik over modulets opbygning. For at gøre det let at bruge drejebogen er dialog, underviser fortæller og opgaver markeret med hver sin farve:

Spørgsmål

Underviser fortæller

Opgaver

Slide 1: Forsiden

Buffer, mens vi sætter op og gør klar.

Slide 2: Program

Underviser fortæller:

- I dag kommer vi ind på emner, som I også ved en del om.
- Kom med jeres eksempler — de er vigtige.
- Der er ikke noget, der er rigtigt eller forkert.

Dagens program

- Den digitale udvikling
- Værdien af data?
- Sikkerhed! Hvordan sikrer man sig mod misbrug på nettet?
- Hvad betyder "det offentlige"?
- Hvad er NemID?

Slide 3: Hvad er digitalisering?

Overgang: Vi starter med at spørge ind til digitalisering for at have et fælles fundament for dagens tema.

? Spørgsmål:

- Hvad er digitalisering?
- Hvilken betydning har digitalisering?
- Hvorfor er digitalisering smart?
- Har I nogle eksempler på noget, som er blevet digitalt?
- Kan digitaliseringen have nogle ulemper?
- Hvordan "så verden ud" før digitaliseringen?
- Hvad er der sket med vores breve?
- Hvad er der sket med den måde, vi køber ting på?
- Hvad er der sket med den måde, I ser film på?
- Hvorfor tror I, at USA's præsident bruger Twitter som sin primære kommunikationskanal?

Opsamling: Den digitale udvikling går lynhurtigt, så det kan nogle gange være svært at følge med.

Slide 4: Den digitale tidslinje

Overgang: Den digitalisering, som I kender, er især sket over de sidste 20 år.

Underviser fortæller:

- Den her tidslinje viser, at det især er de sidste 20 år, digitaliseringen har taget fart.
- I starten kunne der gå årtier mellem banebrydende digital udvikling. Nu sker det hver måned.

Opsamling: Digitaliseringen går så hurtigt, at det kan være svært at forholde sig til konsekvenserne.

Slide 5: Internettets giganter

Overgang: Digitaliseringen er gået så hurtigt, at internetvirksomheder er begyndt at tjene mange penge på noget, som man ikke troede, man kunne tjene penge på.

? Spørgsmål:

- Hvor mange er på Facebook?
- Hvor mange har prøvet at google noget?
- Kender I nogen, som ikke er på Facebook? Ved I hvorfor?
- Hvad koster det at have en Facebook-profil?

Slide 6: Data = dollars

Overgang: Når noget er gratis, så er du produktet.

Underviser fortæller:

- Omsætning af personlig data er big business. Jo mere information virksomhederne har om dig, jo flere penge kan de tjene på at sikre målrettede annoncer til annoncørerne.
- Når vores data bruges til at målrette reklamer til vores personprofil, så er der større chance for, at vi bliver fristet. Det betaler virksomheder mange penge for!
- I 2018 tjente Facebook fx 146 milliarder danske kroner.

? Spørgsmål:

- Hvordan kan Facebook tjene så mange penge på en tjeneste, som er gratis?
- Hvad koster et æble? Hvad koster en computer?
- Hvad koster 750 KB data om dig?

Note til underviser: De sidste tre spørgsmål skal illustrere, at vi alle sammen ved, hvad et æble og en computer koster, men ikke hvad data koster.

Opsamling: Når noget er gratis, er du produktet.

Slide 7: Facebook-skandalen

Overgang: Facebook-skandalen fra foråret 2018 er et godt eksempel på, hvordan data er blevet en valuta.

 Underviser fortæller:

- Skandalen bestod i, at firmaet Cambridge Analytica uretmæssigt indsamlede data fra 87 millioner Facebook-brugere.
- Det skete via en personlighedstest-app på Facebook, hvor brugerne også gav tilladelse til, at appen måtte videregive data om samtlige af deres venner.
- Med den indgående viden om brugernes holdninger og værdier kunne køberne af dataen påvirke vælgerne med målrettet materiale om et ønsket budskab (Fake News).
- Det, mener man, er sket under den amerikanske valgkamp og den engelske folkeafstemning om Brexit.
- Betyder det så, at det faktisk var målrettede reklamer, som var skyld i, at Donald Trump vandt det amerikanske præsidentvalg? Måske, måske ikke – men det viser, at sociale medier er data, data er viden, og viden er magt.

Slide 8: Hvad er data?

Overgang: Vi skal forstå, hvad data er, for at forstå, hvordan data kan blive til penge.

 Underviser fortæller:

- Når oplysninger bruges til at målrette reklamer, sker det ved, at man kombinerer forskellige slags data om en person, og på den baggrund laver en beskrivelse af, hvem denne person er, og hvad denne person godt kan lide.

 Eksempler:

- *Kontaktoplysninger: Telefonnummer eller email*
Vi bruger vores email næsten hver gang, vi opretter en ny profil et sted og nogle gange, skriver vi også vores telefonnummer. Vores kontaktoplysninger er interessante, fordi det er en direkte kanal til at påvirke os med reklamer.

– *Kontakter: Fra telefon eller sociale medier*

Vores kontakter er interessant data, fordi det er interessant at vide, hvem der potentielt kunne påvirke os til det næste køb. Hvis 500 af mine kontakter fx allerede har købt en billet til Roskilde Festival eller liket deres Facebook-side, kunne det godt tænkes, at jeg også overvejede at tage på festival.

– *Billeder: De billeder vi lægger på sociale medier eller har på vores telefonen*

I dag er programmer til ansigtsgenkendelse så gode, at man kan køre 10.000 billeder igennem et program, og så kan programmet identificere, hvor mange billeder man optræder på. Det betyder, at virksomheder nu kan finde ud af, om du har været til en bestemt event, hvor et billede er taget. Hvis Facebooks ansigts-genkendelseprogram fx genkender dig på et billede, der er taget til en hiphop-koncert i VEGA, så vil der komme reklame for VEGA i dit Instagram-feed, næste gang VEGA vil markedsføre deres koncerter inden for denne genre. Ikke fordi du har liket noget, men fordi dit ansigt på et billede afslører din interesse.

– *Lokationer: Apps der bruger din telefons placering*

Hvis du har lokation tracking slået til på en app, så indsamler den data om, hvor du befinder dig – også når du ikke bruger den. Det betyder, at app'en kan sælge oplysninger videre om, hvor du opholder eller bevæger dig. Hvis du fx cykler forbi Frederiksberg Centret hver dag på vej til skole, er det interessant viden for Frederiksberg Centret. De kan så sende dig reklamer sådan at næste gang, du fx skal købe en gave efter skole, så køber du den i Frederiksberg Centret og ikke i en butik et andet sted.

– *Likes: Det man liker på sociale medier eller klikker på i en søgning*

Alt, det vi foretager os i en browser og i en søgemaskine, bliver tracket – med mindre man bruger en adblocker, som er en software, der forhindrer reklamer. Det, vi foretager os online, er interessant, fordi det siger noget om, hvad vi kunne finde på at købe næste gang. Når du fx går ind på Silvans website og klikker på belysning eller havemøbler, så viser du Silvan, at du har en særlig interesse i belysning eller havemøbler.

– *Stikord: Apps der kan få adgang til mikrofonen på din telefon*

Nogen mener, at Messenger via mikrofonen på din telefon eller computer kan indsamle data om, hvad du siger til folk omkring dig i den analoge verden. Hvis du ikke sørger for, at mikrofonen er slået fra dine apps! Det betyder, at Facebook kan bruge lydfiler, når de skal sende reklamer. Det gør de ved at køre lydfilerne igennem et computerprogram og søge på specifikke ord.

- *Dokumenter: Emails, Messenger og sms'er*

Alt, vi skriver online, kan bruges til at målrette reklamer til os, da der findes computerprogrammer kan kører flere 1000 sideres dokumenter igennem og uddrage centrale pointer. Et godt eksempel er Panama-papers, hvor man afslørede folk, der hvidvaskede penge. Sagen blev opklaret, fordi man havde mulighed for at gennemgå kæmpe mængder af tekstdokumenter på kort tid.

? Spørgsmål:

- Har I oplevet nogle af de eksempler, vi her nævner?

Opsamling:

- Vores data er blevet opsamlet fuldstændig uden kontrol i mange år.
- Med den nye GDPR-lovgivning, er der for første gang lovgivet om, hvad virksomheder må bruge vores data til.
- Ligeledes er billeder for første gang blevet kategoriseret som personfølsomme oplysninger. Der er derfor nu lovgivning om, hvilke billeder man må dele eller ikke dele.

Slide 9: Hvad er en algoritme?

Overgang: Den måde, vores data bliver brugt på, sker gennem algoritmer. Derfor skal vi vide, hvad en algoritme er.

Underviser fortæller:

- En algoritme betyder på matematikkens sprog, at hvis visse faktorer sker, får det et bestemt resultat.
- Grunden til, at vi forklarer det i matematikkens sprog, er, at meget der foregår på computere, faktisk er matematik.
- Inden for dagens tema bruges algoritmer til at målrette reklamer.
- En virksomhed kan fx lave et computerprogram, der sørger for, at hvis en person har været inde på følgende tre hjemmesider — så vil vi gerne vise dem en reklame for vores produkt. Siden det er et computerprogram, sker det helt automatisk og uden, at det koster virksomheden særligt meget.
- Hele grundlaget, for at kunne få computerprogrammet til at virke, er dog, at man har kendskab til, hvilke hjemmesider folk besøger. Derfor køber man denne information af Google eller andre søgemaskiner og browsere.

 Spørgsmål:

- Kender I nogle gode eksempler på en algoritme?

(Hjælp eventuelt eleverne: søgemaskiner som Bing og Google, GPS, newsfeed på Facebook, anbefalinger fra Netflix og online butikker.

Opsamling: Algoritmer er billige at sætte op og bliver brugt til at målrette reklamer.

Slide 10: Forsvar dig med privatindstillinger

Overgang: En af de nemmeste måder at beskytte sig mod algoritmer er at lave gode privatindstillinger og sikre sig, at de er opdateret.

 Underviser fortæller:

- Ved at indstille dine privatindstillinger, kan du begrænse virksomheders, app-udvikleres og it-kriminelles adgang til din data og dermed, hvad de tjener på dig.
- Du kan sætte privatindstillinger manuelt for alle dine apps.

 Opgave:

Gå ind i indstillinger på telefonen og tjek, hvilke apps der har adgang til kamera, mikrofon og billeder.

Opsamling: Det er vigtigt at holde sig opdateret om ens privatindstillinger.

Slide 11: Haveibeenpwned.com

Overgang: En anden måde at beskytte sine data på er ved at bruge forskellige kodeord til alle profiler og holde øje med, om ens kodeord er blevet lækket.

 Opgave:

- Gå ind på hjemmesiden haveibeenpwned.
- Skriv jeres mailadresse i feltet.
- Måske er I blevet pwned?

 Underviser fortæller:

- Op gennem OO'erne har der været flere lækager på store virksomheder, der ikke har passet godt nok på vores data.
- På hjemmesiden haveibeenpwnd.com kan du finde ud af, om dine data er en del disse lækager.
- Hvis du er "pwnd", anbefaler vi, at du skifter kodeord på den pågældende hjemmeside og alle andre steder, hvor du bruger samme kombination af brugernavn og kodeord.

Opsamling: Fordi data er blevet penge værd, er flere kriminelle interesseret i vores kodeord, da de giver adgang til data.

Slide 12: Hvad er en hacker?

Overgang: De kriminelle, der begår kriminalitet på internettet, bliver ofte kaldt hackere.

 Underviser fortæller:

- En hacker er en trick-tyv, der bruger online redskaber til at stjæle fra os.
- En hacker er blevet noget stort og farligt, fordi vi hører om, hvordan russiske hackere kan få adgang til alt.
- De hackere, vi som almindelige mennesker potentielt støder på, kan ikke få adgang til alt. De kan kun få adgang til det, vi giver dem adgang til.
- De har bare fundet ud af, hvordan de kan fuppe os til at give dem adgang. De distraherer os og stjæler fra os, imens vi har paraderne nede.

Opsamling: Hackerne er ikke it-nørder, de er menneske-nørder.

Slide 13: De stjæler, når du har paraderne nede

 Underviser fortæller:

- Hackere stjæler fra os ved, at de sætter sig ind i vores måder at tænke på og bruger det til at ramme os på det rigtige tidspunkt.
- Fx op mod jul hvor mange af os forventer at modtage gaver med posten.
- Fx når der udbetales restskat, og vi gerne vil vide, hvor meget vi skal have tilbage.

 Spørgsmål:

- Har nogen af jer oplevet noget lignende?
- Hvad gjorde I?

Opsamling: Tjek altid den originale hjemmeside, hvis en virksomhed eller institution kontakter jer. Og slet mails som ikke er til jer.

Slide 14: "Min iPhone blev stjålet til distortion"

Overgang: Her kommer et godt eksempel på nogle menneske-nørder.

Afspil video

 Spørgsmål:

- Hvad tror I, der skete i den her situation i videoen?
- Hvordan fik de kriminelle adgang til Tobias' telefon?

Opsamling: De kriminelle forsøger at stille dig i en situation, hvor du har paraderne nede.

Slide 15: Jeres bedsteforældre har overhalet jer

Overgang: Nu har vi snakket i lang tid om, hvor digitale vi er – og hvor digitale I er. Men der er ét felt, hvor jeres bedsteforældre er mere digitale end jer. Hvor tror I, det er?

 Underviser fortæller:

- Jeres bedsteforældre er bedre end jer til at tjekke deres digitale post. Det er den post, de får fra det offentlige.

 Spørgsmål:

- I er digitalt indfødte, så hvorfor er det jeres aldersgruppe, der halter bagefter?
- Hvorfor er de ældre så godt med, når de halter bagefter på alle andre digitale områder?

Opsamling: Det er vigtigt, at I tjekker jeres digitale post. Fra I er 15 år, er I ansvarlige for at tjekke jeres post fra det offentlige.

Slide 16: Hvad er det offentlige?

Overgang: Det offentlige er mange forskellige elementer, som vi ikke kan undgå i det danske samfund.

 Spørgsmål:

- Hvad er det offentlige?
- Hvordan bruger I det offentlige i jeres hverdag?
- Er de offentlige ydelser gratis?
- Hvem bestemmer i det offentlige?

Hjælp eventuelt med eksempler: skoler, hospitaler, kommuner, skattevæsen mm.

Opsamling: Det offentlige er rigtig mange ting. Det skal vi lave en øvelse om nu.

Slide 17: Borgerskema

Opgave:

Eleverne får udleveret borgerskemaet og skal sætte krydser ud for alle de offentlige institutioner og tilbud, de bruger. De skal sætte stjerner ved de tilbud, de forventer at bruge i fremtiden (cirka 5 min).

Spørgsmål til øvelse:

- Hvor mange krydser har I sat? (der kan cirka sættes 73 krydser)
- Hvor mange har sat kryds ved: ...Politi?... skatteopkrævning? ... fortorve?
- Var der nogle af punkterne, der overraskede jer? Hvorfor?
- Er der nogle, som I ikke synes skal være offentlige – altså nogle som man selv skal betale?

Opsamling: Det offentlige er mange flere ting, end vi tror, og vi er mere afhængige af det offentlige, end vi tror.

Slide 18: Danmark er et af de mest digitaliserede lande i verden

Overgang: Danmark er et af de mest digitaliserede lande i verden.

Spørgsmål:

- Hvad betyder det, når vi siger, at Danmark er et af de mest digitaliserede lande i verden?
- Hvorfor tror I, at Danmark er blevet digital?
- Hvad er fordelene ved at være digital?
- Er der noget, man ikke kan gøre digitalt?
- Hvordan sikrer vi, at digitaliseringen går den rigtige vej?
- Hvad kan/skal vi/I gøre fremadrettet?
- Skal vi overhovedet forholde os til det?

Underviser fortæller:

- En af grundene til, at Danmark er et af de mest digitaliserede lande i verden, er, at vi bruger rigtig mange digitale platforme.
- Meget af vores kommunikation foregår digitalt – både med hinanden og med myndighederne. Siden 2014 har det været et lovkrav for alle over 15 år at have en digitale postkasse.
- I Danmark indberetter man sin skat digitalt. Man modtager sin indkaldelse til sygehuset digitalt. Man modtager sin optagelse på en uddannelse digitalt.

Opsamling: Husk at tjekke jeres digitale post, få tilmeldt jer NemSMS og hvis I ikke har NemID endnu, så gå fx på biblioteket og få det lavet.

Slide 19: NemID

Overgang: Hver gang man skal ind på en offentlig side, skal man bruge sit NemID. NemID bruger to-trins-login, som er ekstra sikker.

Spørgsmål:

- Hvem kender det? Hvem har det allerede?
- Hvordan fungerer det? Hvad skal det bruges til?
- Hvorfor har staten vedtaget, at vi skal benytte et NemID?
- Hvordan får man et nyt nøglekort?
- Hvordan bruger man den nye NemID nøgleapp?
- Hvad er et to-trins-login?

Underviser fortæller:

- NemID skal behandles ligesom din husnøgle.
- NemID giver adgang til alle mulige oplysninger om dig, så derfor er det vigtigt at holde NemID og koden privat.
- Det er ikke smart at tage billeder af sit nøglekort på telefonen. Du bliver ikke forsikret mod misbrug, hvis du har haft et billede af dit nøglekort på telefonen. Ligesom du heller ikke må give din kode til andre.
- Et to-trins login er, når man skal gøre to ting for at logge ind

Opsamling: Husk at tjekke jeres digitale post.

Slide 20: Fritidsjob?

Afspil video

Opgave:

- Find ud af, hvor Kalle kan finde sin straffeattest.

Spørgsmål:

- Hvordan fandt I straffeattesten?
- Hvordan var det?

Opsamling: I kan meget snart få brug for at fremvise en straffeattest.

Slide 21: Feriepenge?

Afspil video

Opgave:

Du har fået feriepenge og skal have dem udbetalt — hvad gør du?

- Hvor kan man se, hvor mange feriepenge man har til gode?
- Hvordan får man sine feriepenge udbetalt?

Spørgsmål:

- Er der nogen, der har fået feriepenge?
- Hvad er feriepenge? (satsen er 12,5% af ens indkomst)
- Hvem har ret til at få feriepenge?

Opsamling: I har ret til feriepenge fra jeres arbejdsgiver.

Slide 22: Digitalisering er fremtiden!

Overgang: Vi skal til at slutte for i dag.

Underviser fortæller:

Pointer fra i dag:

- Digitalisering går hurtigt, og det er en del af alles hverdag her i Danmark.
- Derfor er der mange penge, man kan tjene på digitalisering, som både lovligt og ulovligt.
- I skal være kritiske overfor, hvad andre indsamler af data om jer, fordi de tjener penge på det.
- Vi ved endnu ikke, hvad 750 KB data er værd.
- Det offentlige Danmark er også digitalt. Når I bliver 15 år, er det jeres ansvar at tjekke digital post.

